

Välfärdsstat och socialism

Ernst Wigforss diskuterar i sin senaste skrift ("Efter välfärdsstaten") socialdemokratins framtidsperspektiv. Som alltid är hans reflexioner stimulerande genom sin öppenhet och sin uppriktiga vilja till klarhet; av fanatism och propaganda finns här knappast ett spår. Men hans skarpsinne trubbas av — också som vanligt — genom en marxistisk doktrinarism om vars styrka och betydelse han inte själv synes vara medveten.

Är den välfärdsstat till vilken vi hunnit socialism; kan vi, det är för Wigforss att uttrycka samma sak med andra ord, vara nöjda med den? Wigforss erkänner att denna stat är "något helt annat än den kapitalism som socialisterna ville göra upp- ror emot". Men det är inte nog, skriver han, med full sysselsätt- ning, trygghet för alla, ekono- misk utjämning. Socialism är något annat; den är, som den engelske socialisten Cole stän- digt betonar, "det klasslösa samhället". Och det klasslösa samhället kan enligt den veder- tagna socialistiska, av Marx präglade tanken, inte uppstå utan att produktionsmedlen i en eller annan form blir allas egendom eller åtminstone stäl- les under de arbetandes be- stämmanderätt. Så länge egen- domen är mycket olika förde- lad är socialismen inte förverk- ligad, även om en tillräcklig ut- jämning sker i fråga om in- komsterna. Det är huvudtesen, på vilken hela framställningen bygger.

Först ett par randanmärk- ningar till detta allmänna reso- nemanng. För Wigforss synes frågan om äganderätten vara helt avgörande när det gäller skillnaden mellan klassamhälle och klasslöst samhälle. Denna uppfattning är, om man inte godtar det marxistiska schemat, helt godtycklig. Den förhatliga känslan av klasstillhörighet och klasskillnad kan, det visar er- farenheten, avvecklas i ett sam- hälle med stora ojämnheter i egendomsfördelningen: den po- litiska demokratin, möjligheter- na för alla att få utbildning och befordran, minskningen av skillnaderna i inkomst, den so- ciala tryggheten — syften som hör välfärdsstaten till — ver- kar i denna riktning. Det är att sluta ögonen för det påtagliga att i ett samhälle som detta se ett klassamhälle och i ett sam-

hälle med socialiserad ekonomi ett klasslöst samhälle. Ryssland, för att ta det stora exemplet, med sina kolossala inkomst- skillnader, sin klyfta mellan härskarna och de behärskade, sina privilegier för en grupp av styrande ter sig säkerligen för de flesta mycket mer som ett klassamhälle än välfärdsstaten, trots att produktionsmedlen här i huvudsak är överförda i sam- hället ägo. Denna grundläg- gande fråga berörs inte alls av Wigforss; han utgår utan vidare från det Marxska klassbegreppet och erinrar inte ens om att Marx tydligen föreställde sig att med egendomens socialise- ring allt annat önskvärt — fri- het, jämlikhet, demokrati — automatiskt skulle inställa sig.

Det bör också fastslås att punkter i Wigforss program kan realiseras inom välfärdsstatens ram och eftersträvas även av många som är motståndare till socialism. Som en av vägarna till det socialistiska samhället, anger Wigforss lika utbildnings- möjligheter. Men detta har inte med socialisering att göra. Vi instämmer helt med Wigforss att mycket mer kan och bör gö- ras för att få likställighet på detta område — inte är det nå- got som skiljer "socialister" och "liberaler", tvärtom. Egendoms- fördelningen är alltför ojämn; även på den punkten synes oss Wigforss ha rätt, men vi räknar med att utjämningen på in- komstsidan efter hand kommer att medföra större spridning av egendomen, och i viss utsträck- ning har så redan skett. En viss grad av "ekonomisk demokrati", av närmare samverkan mellan alla grupper inom ett företag, faller också inom välfärdssta- tens framtidsperspektiv.

Svagheter i Wigforss "pro- visoriska utopi" är emellertid mest uppenbara då han går att, om också löst och vagt, konkre- tisera de socialistiska målen. Han talar om två former av socialistisk omdaning: genom inflytande för de anställda och genom socialisering. Vad den förstnämnda formen beträffar bör understrykas att dess an- vändning enligt Wigforss själv inte drabbar kärnpunkten, den ändrar inte äganderättsförhål- landet. Utan en verklig plan- ritning är det för övrigt svårt att föreställa sig vad som egent- ligen avses. Wigforss förordar "självstyrande företag" och an- ser att staten bör börja med experiment av denna art inom redan statsägda näringsgrenar. Vad som avses är alltså en för- ening av decentralisering och av självstyrelse i annan mening,

84
styrelse under medverkan av de anställda. Men det hela är så obestämt uttryckt att man tviv- lar på att Wigforss själv vet vad han menar. Hur skulle ett "självstyrande" statens järnvägar eller Stockholms elektrici- tetsverk egentligen ta sig ut?

Från sina utgångspunkter är Wigforss mera konsekvent då han, om också trevande och osäkert, föreslår vidgad socia- lisering, vare sig i form av ännu hårdare arvs- och förmögen- hetskatt eller direkt expropria- tion. Det väsentliga motivet synes hela framställningen igenom vara rent principiellt, eller rät- tare marxistiskt: utan socia- lisering vinnes intet klasslöst samhälle.

Inom Englands labour har, såsom Wigforss framhåller, den- na problemställning ingående diskuterats. Nästan alla som ta- git del i debatten tycks emel- lertid vara klara på två saker. Dels att, vad staten ekonomiskt kan vinna — under förutsätt- ning av att statsdrift och enskild drift är likvärdiga — i själva verket är ytterst litet: en skärpt beskattning eller en total in- dragning av företagarrinsten ger, särskilt i jämförelse med produktionsstegringen över hu- vud, så litet att från denna syn- punkt en socialiseringsaktion är föga motiverad. Dels att den tidigare uppfattningen att de anställda känner sig särskilt glada, känner sig som ägare, vid arbetet i statliga företag är en

ren illusion; ingen normal män- niska får något nöje eller någon eggelse av tanken att "dessa järnvägar tillhör mig". Skall man då socialisera på grund av Marx klassteori för hundra år sedan?

Viktigast är dock att till sy- nes avgörande skäl — av Wig- forss ej alls berörda — talar emot en mera generell socia- lisering. Att produktionsökningen blir större under ett system med privat initiativ och konkurrens än under ett socialistiskt system är antagligt, i varje fall om inte socialismen förenas med ett hänsynslöst utnyttjande och dirigerande av arbetskraften efter ryskt mönster. Framför allt synes det obestridligt att mera allmän socialisering inte kan förenas med frihet och de- mokrati såsom vi fattar dessa. Wigforss åberopar gång på gång den utmärkte österrikisk-ame- rikanske ekonomen Joseph Schumpeter som garant för sin uppfattning att framtiden till- hör socialismen. Men han be- aktar inte att Schumpeter del- vis opererar med andra be- greppsbestämningar än han själv. Han nämner inte att Schumpeter just håller en kom- bination av socialism och demo- krati i vår mening för omöjlig eller osannolik. En socialistisk ekonomisk organisation, skriver Schumpeter, "betyder i företa- gen inte proletariatets diktatur, utan diktatur över proletaria- tet".